

चाचण्या आज्ञाधारकतेच्या-माझे अनुभव

पहिल्यापासूनच माझा कल हा कुत्रा कसा दिसतो यापेक्षा तो कसा वागतो हे पाहण्याकडे होता. म्हणूनच मी आज्ञाधारकतेच्या परीक्षणात जास्त रस घेतला. श्वानांच्या आज्ञाधारकतेच्या शो मध्ये परीक्षक किंवा जज होण्यासाठी आधी रिंगस्टुअर्ड म्हणजे रिंगणातील मदतनीस म्हणून तीन वेगवेगळ्या जजेसच्या हाताखाली काम करावे लागते. मला संधी मिळाली ती त्या काळचे नावाजलेले जज हैदराबादचे श्री जंग व मुंबईचे जिमी भरूचा यांच्या हाताखाली काम करण्याची. श्री जंग यांचा भर श्वानांपेक्षा त्यांच्या हाताळणाऱ्यांच्या प्रसंगावधानावर अधिक होता, तर जिमी भरूचांचा कल हा श्वान कसे वागतात यावर अधिक होता. हाताळणाऱ्यांच्या कोणत्या चुकीमुळे श्वान नीट काम करीत नाहीत हे दोघांनाही चांगले माहीत होते. पण तरी त्या दोघांच्या श्वान परीक्षणाच्या पध्दती वेगळ्या होत्या.

या दोघांबरोबर काम करताना आलेले अनुभव सांगतो. एका रिंगणात एका श्वानाबरोबर चालण्याच्या चाचणीच्या वेळी श्वान हाताळणाऱ्याला सोडून दूर गेला. त्या श्वानाला शौचाला लागली होती. त्याचे शौच उरकेस्तोवर हाताळणारा गोंधळून जागीच उभा होता. शौच उरकल्यावर श्वान त्याला हाताळणाऱ्याच्या जवळ परत आला व ते दोघेही पुढे चालू लागले. जिमी भरूचा मला म्हणाले, 'हाताळणाऱ्याच्या चुकीमुळे श्वानाचे गुण कमी करू नयेत.' हाताळणाऱ्याने चाचणीआधी श्वानाचे शौच वगैरे करवूनच घ्यायला हवे होते. पण श्वानाने त्याव्यतिरिक्त उत्तम काम केले. श्वानाला त्यांनी उत्तम गुण दिले.

श्वान आपल्याकडे बोलावण्याची एक चाचणी घ्या असे एका चाचणीदरम्यान सांगण्यात आले. श्वान हाताळणाऱ्याकडे परत यायला निघाला की जंग साहेब हाताळणाऱ्याला श्वानाकडे जायला सांगत. साधारणतः श्वानाने चूक केली की त्याला शिक्षा करण्यासाठीच हाताळणारा श्वानाकडे जातो हा अनुभव श्वानाला असल्याने हाताळणारा आपल्याकडे येतो आहे हे पाहताच श्वान घाबरून थबकत असे. एका श्वानाला तर चक्क घाबरून दूर पळताना मी पाहिलेला आहे. जंग साहेबांची दुसरी आठवण ही हाताळणाऱ्यांच्या प्रसंगावधानाची. पुण्याच्या रेसकोर्सजवळील मिलिटरी जिमखान्यावर स्पर्धा चालू होती. या मैदानाचे दोन टप्पे आहेत. एक खालचा व दुसरा जेथे बास्केट बॉलचे मैदान आहे तो वर. दुसरा पहिल्यापेक्षा चार साडेचार फूट वरच्या बाजूला आहे. या दोन टप्प्यांना जोडणारा एक पाच सात फुटाचा उतार आहे. जंग साहेब सेंड अवे म्हणजे श्वानाला आपल्यापासून दिलेल्या दिशेने दूर पाठविण्याची चाचणी घेताना सुरुवात खालच्या टप्प्यावर करीत. चाचणी अर्ध्यावर आली की हा उताराचा टप्पा येई. श्वान उताराजवळ आला की तिरपा न जाता दिशा बदलून वर चढत असे व दिलेल्या दिशेचे भान न ठेवता वर आला की नाकासमोर जाऊ लागे. या वेळी हाताळणाऱ्याने प्रसंगावधान दाखवून श्वानाला पुन्हा दिशा दाखविण्याचे मार्गदर्शन करणे जंग साहेबांना अपेक्षित असे. पण काम सुरू झाले की पुन्हा आज्ञा दिली तर पाच गुण कमी होतात म्हणून बहुतेक हाताळणारे अशी आज्ञा देत नसत व सर्वच्या सर्व गुणांना मुक्त.

जिमी भरूचा साहेबांचा अनुभव मला आला तो श्वानांना एका जागी बसवून हाताळणाऱ्याने दूर जाण्याच्या चाचणीच्या वेळी. मी शिकविलेले तीन चार श्वान एकाच वेळी रिंगणात होते. संदीप बोडसांचा डॉबरमन श्वान, अविनाश शहा यांची डॉबरमन मादी श्वान व डॉ.श्रीकांत केळकरांची डॉबरमन मादी श्वान रिंगणात बसवून हाताळणारे सर्व श्वानांच्या नजरेआड

गेले. श्वान मीच शिकविलेले असल्याने ते तीनही श्वान माझ्याकडे पाहात होते. जिमीने ते बघितले व हे श्वान तू शिकविलेले आहेत, तू बाहेर जा म्हणून मला सांगितले.

परीक्षणाच्या वेळी काही वेळा ऐनवेळी अडचणी उभ्या राहतात. त्या सोडवाव्याही लागतात. अशाच एका चाचणीच्या वेळी मी रिंगणात कामावर नसताना रेल्वे कंपनीचा जीएसडी हाताळणारा गुरखा हवालदार माझ्याकडे आला व म्हणाला, कुत्रा मोकळा बरोबर चालतो. पण चैन लावली की ओढू लागतो. परीक्षेत श्वान पास होणे आवश्यक आहे. काय करू? माझ्या लक्षात आले की साखळीच्या वजनाने श्वानाला तोल सांभाळण्यासाठी दूर पुढे जाणे भाग पडत आहे. त्याचे टेन्शन आल्याने हाताळणारा शांत राहू शकत नाही. त्या वेळी जिमी भरूचा त्या प्रदर्शनाच्या जागी आले होते. मी त्यांच्याशी चर्चा केली. त्यांच्याकडून एक अगदी हलक्या नायलॉनच्या पट्टीची साखळी घेऊन ती वापरू का म्हणून विचारले. जिमीने आम्हाला तसा पट्टा वापरायचा सल्ला दिला. मी टेल्कोच्या टीमला हे समजावून सांगितले. श्वानांना बाजूला नेऊन सराव करा म्हणून सांगितले. आमचे निदान व उपाय बिनचूक ठरले. श्वानाने उत्तम काम केले. त्यावेळीची सीसी (चांगले सर्टिफिकेट) मिळविले.

चाचणीसाठी सराव करताना केलेली एक चूक मला कशी भोवली त्याचे एक उदाहरण देतो व हे माझे अनुभव संपवितो.

श्वानांना कामाचा कंटाळा आली की आम्ही सर्व श्वानांना एकमेकाशी खेळायला, हुंदडायला परवानगी द्यायचो. त्यामुळे त्यांचा मानसिक थकवा जाऊन पुढचे काम ते चांगले करायचे. पण असे न करता काम संपवायचे हा सराव आम्ही त्यांना दिलेला नव्हता. चाचणीच्या वेळेस जिमी भरूचा व मी रिंगस्टुअर्ड असताना हाताळणारे दृष्टिआड होण्याची वेळ संपल्यावर जिमीने श्वानाकडे परत जा असे हाताळणाऱ्यांना सांगितले व हाताळणारे परत येत असताना काम यशस्वी झाल्याचा आनंद आमच्या दोघांच्या चेहऱ्यावर आहे असे समजून काम झाले, आता खेळायचे असा निर्णय घेऊन एक श्वान उठला व त्याने आपल्या दोस्त श्वानाच्या समोर जाऊन त्यांना उठवून त्या सर्वांनी रिंगणात हुंदडायला सुरुवात केली. वास्तविक पाहता हाताळणारा जवळ जाऊन उभा राहिला व त्याने श्वानाला ऊठ म्हणून सांगितल्यानंतर श्वान उठला की चाचणी पूर्ण होते. आमचे सर्व श्वान त्या चाचणीत बाद झाले. मला जिमीचे बोलणे खावे लागले ते वेगळेच. म्हणून सर्व परीक्षार्थींनी चाचणीचा पूर्ण अभ्यास करून सर्व बाबी नीट समजावून घेऊन तसा सराव देणे आवश्यक आहे.

जिमीचा आणखी एक प्रसंग सांगितल्याशिवाय हे प्रकरण अपूर्ण राहिल.

वासाने रुमाल शोधून आणण्याची चाचणी होती. या चाचणीत श्वानाला रुमालाच्या मालकाचा वास कसा द्यायचा हे हाताळणाऱ्याने ठरवायचे असते. पण टेल्कोच्या एका श्वानाला हाताळणारा मालकाचे हात श्वानाच्या नाकावर ओंजळीसारखे धरून त्या हातांचा वास घ्यायला देत असे, तर प्रत्यक्षात चाचणीच्या वेळी हाताळणाऱ्याने मालकाचा वास श्वानाचे नाक मालकाच्या बुटाजवळ नेऊन देण्यास जिमीने सांगितल्याने वास देण्याची पध्दत बदलली व श्वान गोंधळला. त्याला शोधायच्या रुमालाकडे न जाता दुसरीकडेच जाऊ लागला. मी जिमीना म्हटले, सर, तुम्ही वास देण्याची पध्दत बदलल्याने कुत्र्याकडून ही चूक झाली आहे. त्यांनी ती चाचणी थोड्या वेळाने पुन्हा घेतली व श्वानाला पूर्ण गुण मिळाले. या विरुद्ध जंग साहेबांची एक कथा सांगतो. वासाच्या दोन रुमालांत वितीचं अंतर ठेवावं असा नियम असताना जंग साहेबांनी रुमाल एकमेकाला चिकटून ठेवले. मला म्हणाले, यातील रुमाल धोब्याकडून आणलेले आहेत व हा एकच रुमाल वासाचा आहे.

वास्तविक पाहाता वेगवेगळ्या माणसांच्या कपड्यांच्या वासातून गुन्हेगार माणसाचे कपडे नेमके शोधून काढणे अपेक्षित असते, त्यासाठी ही चाचणी घेतली जाते. मी ही चाचणी अशीच घेणार! कोणीची काही हरकत असेल तर पाहू.

प्रत्येक जजचा खतःचा असा दृष्टिकोन असतो. ज्याला बक्षीस मिळवायचे आहे त्याने नुसत्या चाचण्याच नाही, तर जजची आवड निवड लक्षात घेऊन आपल्या श्वानांना तसा सराव द्यायला हवा.